

# WANAWAKE WALIO KATIKA BIASHARA ISIYO RASMI YA MPAKANI KENYA:

MWONGOZO WA SHERIA NA TARATIBU ZA BIASHARA KWA WAFANYA-  
BIASHARA WADOGO





## HAKI NA WAJIBU WAKO<sup>1,2</sup>

### NI ZIPI HAKI ZAKO?

#### **Haki ya Usalama wa Mtu**



Mfanyabiashara anatakiwa aweze kuvuka mpaka pasipo kuwa katika hatari ya kufanyiwa vibaya, kunyanyaswa au vitendo vya ukatili vinavyohusiana na jinsia. Mashirika mengi ya Kimataifa yana vifungu vya kisheria vinavyotoa dhamana ya Haki ya usalama wa mtu.

#### **Uhuru wa Kutembea**

Kwa wafanyabiashara toka Kenya hawahitaji kibali (viza) ili kuingia Tanzania lakini wanahitaji hati halali ya kusafiria au Kitambulisha cha Taifa. Katika mazingira fulani, Kibali (pass) tu kinakidhi. Tafadhali unaweza kuuliza toka Mamlaka ya Uhamiaji ili kujua aina za vibali vinavyopatikana.<sup>3</sup>



#### **Haki ya Uwazi**



Wafanyabiashara wanayo haki ya kupata taarifa muhimu kuhusiana na kanuni, utaratibu wa biashara, vibali vinavyotakiwa, ushuru, ada na kodi. Taarifa kama hizo na hata mabadiliko ya baadae zinatakiwa zipatikane kwa umma au kuoneshwa kwa wazi hapo mpakani.

#### **Ushughulikiaji wenye Ufanisi wa Miamala**

Shughuli za kibiashara zinatakiwa kuendeshwa na maofisa forodha kwa ufanisi na kwa wakati. Wafanyabiashara wanayo haki ya kudai stakabadhi ya malipo kwa kila malipo yaliyofanyika.



#### **Haki ya Kubeba Bidhaa kwa Matumizi Binafsi:**



Watu wanaobeba viwango vidogo vya bidhaa ambavyo sio kwa ajili ya kwenda kuuza bali ni kwa matumizi binafsi wanayo haki ya kutumia mfumo wa ondoleo la ushuru, kuruzukiwa msamaha wa kodi kwa viwango vidogo vya bidhaa, bila kujali zimetokea nchi gani.

## NI NINI WAJIBU WAKO:

### Kuwa na waraka halali

Kabla hujaanza safari yako unapaswa uhakikishe kuwa unao waraka halali ili kuruhusiwa kuingia katika nchi nyingine. Hii inaweza kuwa hati halali ya kusafiria, kitambulisho chako cha Kitaifa au hati ya muda kuvuka mpaka.<sup>4</sup>

### Kufahamu wapi pa kuelekea mara unapowasili mpakani

Wafanyabiashara wanapaswa wajioze kujua taratibu mbalimbali za kuutumia mpaka na kufahamu ni wapi wanapoweza kupata usaidizi wanapokumbana na changamoto.

### Taarifa ya bidhaa

Ni wajibu wa mfanyabiashara kutoa tamko la bidhaa kwa mamlaka za forodha chini ya utaratibu husika wa kibiashara. Kumbuka, kuviepuka vituo vya mpakani, kuficha bidhaa, kutoa taarifa pungufu, na kutokutoa mchanganuo wa bidhaa zako inafikirika kama biashara haramu.

### Bidhaa zilizopigwa marufuku

Wafanyabiashara wanapaswa kutambua orodha ya bidhaa zilizopigwa marufuku ambazo hazipaswi kuingizwa, kuuzwa nje au kusafirishwa kwenda nchi nyingine. Bidhaa hizi zinaweza kujumuisha dawa za kulevya, kemikali zenye viini hatari, silaha, wanyama pori na kadhalika. Tafadhali chunguza utaratibu mahususi unaotawala marufuku hizo. Wafanya biashara wanaokamatwa wakiingiza au kuuza nje bidhaa hizi hushtakiwa chini ya sheria.

### Bidhaa zilizozuliwa

Wafanyabiashara wanapaswa kujua orodha yabidhaa zilizozuliwa au bidhaa zilizodhibitiwa na kupata vibali na leseni za muhimu. Kulingana na nchi husika, bidhaa zilizozuliwa ambazo vibali vya kuingiza/kuuza nje vinahitajika vinaweza kujumuisha nafaka, mahindi, matunda na mboga za majani, wanyama hai, maziwa mabichi, vileo, mawe ya thamani, bidhaa za petrol na nyinginezo. Tafadhali angalia taratibu mahususi zinazotawala zuiwa hizi. Wafanya biashara wanaopatikana wakiingiza au kuuza nje bidhaa hizi bila kibali wanaweza kushtakiwa chini ya sheria.

### UVIKO-19

Wafanyabiashara wanapaswa kuchukua tahadhari au kuwa na ufahamu wa hatua za kujikinga na COVID-19 zinazohusiana na uvukaji wa mpaka.

- Upimaji wa COVID-19 katika kituo cha mpakani au kuonesha cheti kinachothibitisha kutokuwa na COVID-19 unapoingia au kutoka nje ya Kenya.

- Matumizi ya barakoa katika maeneo ya msongamano, kukaa kwa umbali na mtu mwingine na kuosha mikono mara kwa mara kwa sabuni na maji safi tiririka.

- Kuwekwa karantini kwa lazima kwa watu wanaosafiri toka au kupitia kwenye maeneo yaliyo na hatari kubwa ya maambukizi ya COVID-19.

- Kuzuiliwa kutembea kuanzi saa 4:00 usiku hadi saa 10:00 alfajiri.

### Rushwa

Wafanyabiashara hawapaswi kujaribu kutoa rushwa kwa maofisa forodha ili kuepuka malipo ya ushuru au kupata upendeleo.

### Hatua za kusimamia Usalama wa Chakula, Wanyama na Mimea (SPS) na vithibitisho vingine

Wafanya biashara wanapaswa kutambua bidhaa zilizo chini ya utaratibu wa Usalama wa Chakula, Wanyama na Mimea (SPS), ambazo hati ya uthibitisho inaweza kuhitajika ili kuthibitisha kuendana na kanuni zinazohusiana na usalama wa vyakula, na afya ya wanyama pamoja na binadamu. Wafanya biashara wanapaswa kuwa na uzoefu wa uhitaji mwingine wowote wa vithibitisho.





**! Sehemu hii hapo chini inaelezea Mfumo wa Biashara Uliorahisishwa wa EAC. Kumbuka: Utaratibu huu unaweza kutumika tu endapo unafanya biashara na nchi nyingine za EAC. Hauwezi kutumika kama unafanya biashara na nchi nyingine nje ya EAC.**

## JINSI YA KUTIMIA MFUMO WA BIASHARA ULIORAHISISHWA WA EAC

Mfumo wa Biashara Uliorahisishwa ni utaratibu ulioanzishwa katika Jumhiya ya Afrika Mashariki kuwawezesha wafanyabiashara wadogo kutoka nchi washiriki wa EAC kufanya biashara na nchi nyingine katika eneo la EAC. Mfumo huu uliorahisishwa, hurahisisha taratibu za kibiashara na hupunguza gharama za kufanya biashara mipakani. Unaweza kutumia utaratibu kama tu unafanya biashara na nchi nyingine mshirika wa EAC, kama Burundi, Kenya, Rwanda, Sudani Kusini na Uganda. Wafanyabiashara toka Kenya wanaofanya biashara na Tanzania wanaweza kuutegemea Mfumo wa Biashara Uliorahisishwa wa EAC.

➤ **Fahamu kuwa Mfumo wa Biashara Uliorahisishwa haupatikani katika mipaka yote ya EAC.**

### Unaweza kutumia Mfumo wa Biashara Uliorahisishwa wa EAC kama unakidhi vigezo hivi, ilimradi unafanya biashara ndani ya EAC.

1. Unauza nje au Unaingiza bidhaa ambazo thamani yake ni chini ya \$2,000.
2. Bidhaa zako ziko katika orodha ya pamoja ya bidhaa zilizo chini ya Mfumo wa Biashara Uliorahisishwa. Orodha inaweza kupatikana toka kwa maofisa forodha kama haijabandikwa katika ubao wa matangazo mpakani.
3. Bidhaa zako zinakubaliana na kanuni ya chanzo cha bidhaa kama ilivyokubaliwa.

### Kama bidhaa zako haziko kwenye orodha ya pamoja ya bidhaa zinazostahili kuhudumiwa chini ya Mfumo wa Biashara Uliorahisishwa:

- Huwezi kufaidika kutokana na huduma ya Mfumo wa Biashara Uliorahisishwa;
- Kama bidhaa zinastahili kupewa upendeleo (bila kodi au ushuru uliopunguzwa) unahitaji kupata Hati ya Chanzo cha bidhaa kabla hujasafiri kwenda mpakani. Hati hii inaweza kupatikana toka Mamlaka ya Mapato Kenya.
  - Ushuru unaweza kulipwa kama bidhaa zimezalishwa katika nchi zilizo nje ya Jumhiya ya Afrika Mashariki.

**Kanuni za Chanzo ni Zipi?<sup>5</sup>**

Umoja wa Forodha wa Jumuiya ya Afrika Mashariki ulioanzishwa mwaka 2005, uliweka biashara huru (isiyolipiwa ushuru) juu ya bidhaa toka nchi wanachama na Ushuru wa Pamoja wa Nje juu ya bidhaa zilizoingizwa toka nje ya Jumuiya. Bidhaa zinazouzwa huru ndani ya Jumuiya ya Afrika Mashariki lazima zikubaliane na Kanuni ya Chanzo cha bidhaa ya Jumuiya ya Afrika Mashariki.

Kanuni ya Chanzo cha bidhaa inaruhusu kutofautisha bidhaa zilizozalishwa ndani ya eneo za biashara huria au umoja wa forodha na zile zilizozalishwa mahali pengine. Kama bidhaa imezalishwa yote au kwa sehemu ndani ya eneo hilo hilo la biashara huria au umoja wa forodha, zinaweza zikachuuzwa pasipo ushuru ndani ya eneo la biashara huria au umoja wa forodha.

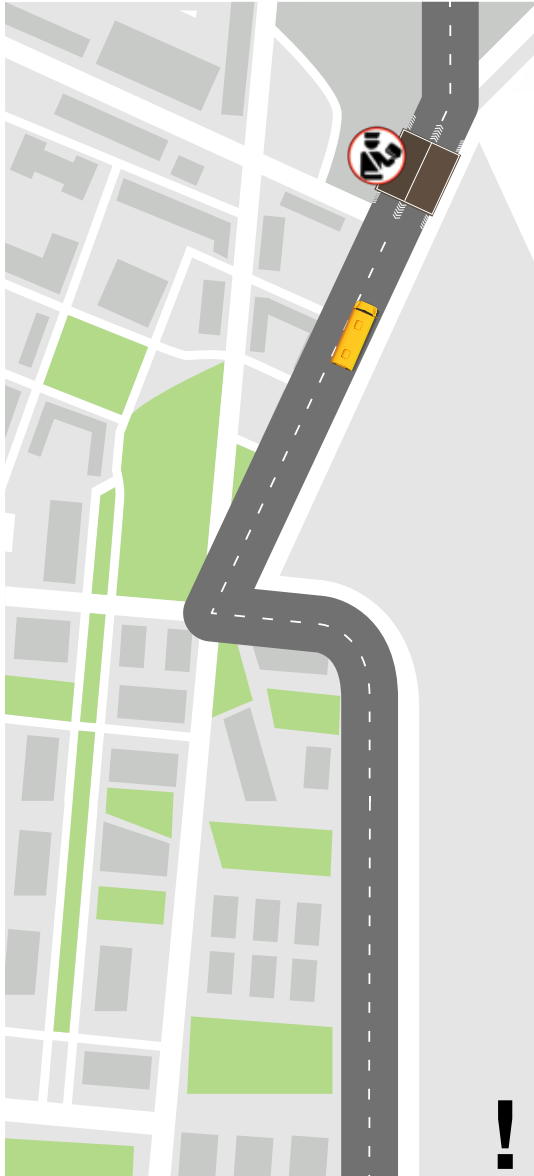
Kanuni ya Chanzo ya EAC inaweka kuwa:

1. Bidhaa lazima ziwe zimezalishwa au kupatikana katika nchi mwanachama wa EAC
2. Bidhaa lazima ipitie uchakatwaji wa kuridhisha kiwandani ili kuhakikisha kuwa sehemu kubwa ya mnyororo wa thamani unafanyika katika nchi mwanachama wa EA

## MFUMO WA BIASHARA ULIORAHISISHWA WA EAC HATUA KWA HATUA

### KABLA HUJASAFIRI KWENDA MPAKANI, HAKIKISHA UNAVYO VITU VIFUATAVYO:



**MARA UFIKAPO MPAKANI FUATA HATUA HIZI:**

Angalia kuwa bidhaa ziko katika mazao/bidhaa zinazostahili kuwa katika orodha ya Mfumo wa Biashara Uliorahisishwa.

Thaminisha bidhaa zako chini ya utaratibu wa Mfumo wa Biashara Uliorahisishwa. Jumla ya thamani ya mzigo wako unatakiwa kuwa chini ya \$2,000

Jaza Hati iliyorahisishwa ya Chanzo cha Bidhaa na ipigwe muhuri na ofisa forodha katika nchi bidhaa zinakotokea.

Jaza fomu ya Waraka Uliorahisishwa wa Forodha (fomu ya tamko) ili kutoa taarifa ya bidhaa zako ili ziweze kupigwa muhuri na ofisa forodha katika nchi ambayo bidhaa zinakotokea

Kamilisha utaratibu wa uhamiaji unapoingia katika nchi nyingine.

Wasilisha nyaraka zilizopigwa muhuri katika dawati la forodha katika upande mwingine wa mpaka. Kama bidhaa ziko katika orodha ya Mfumo wa Biashara Uliorahisishwa, hutatakiwa kulipa ushuru wowote na unaweza kuendelea na safari yako. Lakini unaweza kutakiwa kulipa kodi na ada nyingine: kwa mfano, Kodi ya Ongezeko wa Thamani (VAT) na kodi ya uzalishaji bado vinahitajika chini ya Mfumo wa Biashara Uliorahisishwa. Angalia sehemu inayofuata kwa taarifa zaidi.



Chukua tahadhari ya huduma zinazotolewa na mtu wa kati na gharama wanazotoza. Kwa mfano, unapaswa ujue kuwa hakuna ada kwa ajili ya kugongewa muhuri hati yako ya kusafiria na mamlaka husika.

*Juhudi za Usaidizi za Ukanda wa Afrika Mashariki kwa Ajili ya Kuwaendeleza Wanawake (EASSI).*

*(The Eastern African Sub-Regional Support Initiative for the Advancement of Women (EASSI))*

EASSI ni shirika linalopigania na kuimarisha uwezo wa wanawake katika mashirika ya vyama vya kiraia. Wanapigania usawa wa kijinsia na haki za kijamii kupitia kuwajengea uwezo, utafiti, kuwasiliana na utetezi kwa wanawake.

Wanafanya kazi na wafanyabiashara wasio rasmi wa biashara ya mpakani katika nchi tisa ili:

- Kuzitambua fursa zinazotolewa katika vyombo mbali mbali vya kibiashara vya EAC kama vile Muunganiko wa Forodha na itifaki za Soko la Pamoja.
- Kuwawezesha wanawake kufaidika katika mchakato wa kuwaunganisha kama ilivyo kwa upande wa wenzao wanaume.
- Kuchangia katika kuweka mazingira wezeshi ya kibiashara kijinsia.
- Kuanzisha muungano wa wanawake wafanyabiashara ya mpakani katika mipaka mbali mbali ya eneo la EAC ikiwa ni pamoja na Muungano wa Wanawake Wafanyabiashara Mpakani Taveta na Muungano wa Wanawake Wafanyabiashara Mpakani Holili.

EASSI pia imeanzisha vituo vya taarifa na msaada katika vituo mbali mbali vya mipakani ambavyo vitatumika kama mahali pa muunganiko kati ya wafanyabiashara wanawake, maafisa wa mpakani

na wadau wengine wanaotafuta kushirikiana na wafanyabiashara wanawake

*Ushuru ni nini? Kodi ni nini? Kuna ada nyingine yeyote unayopaswa kulipa?*

**Ushuru au Ushuru wa Forodha** ni kodi zilizowekwa na Serikali juu ya bidhaa zinazolingizwa katika nchi husika. Hizi kodi zinapaswa kulipwa kwa mamlaka ya forodha ya nchi inayoingiza. Kumbuka, kama unafanya biashara chini ya Mfumo wa Biashara Uliorahisishwa:

- Haupaswi kulipa ushuru wowote,
- Bado utatoa hati ya uthibitisho ili kuthibitisha chanzo cha bidhaa zako (Hati Iliyorahisishwa ya Chanzo cha Bidhaa). Hati Iliyorahisishwa ya Chanzo cha Bidhaa inaweza kupatikana mpakani na bila gharama.

Ushuru wa forodha haupaswi kukanganywa na kodi zingine. Kwa mfano, Mfumo wa Biashara Uliorahisishwa hautoi msamaha kwa mfanyabiashara kutolipa kodi nyinginezo kama:

**Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT)**, aina ya kodi ya mlaji inayotozwa juu ya bidhaa nyingi wakati thamani inapoongezwa. Kama itahusika, VAT inapaswa kulipwa katika nchi ambapo bidhaa zitauzwa.

Fahamu kuwa katika mazingira mengine VAT huwa inarejeshwa. Kiwango cha kodi ya VAT ni 16%. Ijapokuwa, kiwango hiki cha kodi kinaweza kubadilika kila mwaka. Ulizia katika Mamlaka ya Kodi Kenya kujua viwango vipya vya VAT.

**Ushuru**, ni kodi inayotozwa juu ya bidhaa kama vileo, tumbaku, petroli, vipodozi, vinywaji baridi n.k. Pale inapohusika, Ushuru unapaswa kulipwa

katika nchi ambapo bidhaa zitauzwa. Tembelea Mamlaka ya Kodi Kenya kupata orodha kamili ya viwango vya ushuru vinavyohusu aina mbali mbali za bidhaa.

**Ada za Usimamizi**, inayotozwa kwa ajili ya utaratibu fulani kama kupatiwa Hati ya Uthibitisho ya **Usalama wa Chakula, Wanyama na Mimea (SPS)** au kwa ajili ya kuingiza muamala kwenye Mfumo Laini wa Data za Forodha (ASYCUDA). Ada ya ASYCUDA ni Dola za Kimarekani 0.80.

### Orodha kaguzi ya nyaraka unazohitaji ili kufanya biashara pasipo kulipa ushuru chini ya Mfumo wa Biashara Uliorahisishwa wa EAC



**Hati ya Iliyorahisishwa ya Uthibitisho wa Chanzo cha Bidhaa:** Inatoa ushahidi kuwa bidhaa ulizobeba zimezalishwa kikamilifu au zimepatikana katika nchi mwanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki wakati zikiwa na thamani ya kufikia hadi \$2000. Unaweza kupata hati hii katika ofisi ya kituo cha Mpakani kwa Maofisa Forodha, na Chemba ya Wafanyabiashara ya Kenya.

- **Tafadhali chukua angalizo kuwa usifanye udanganyifu juu ya thamani ya bidhaa ili upate stahili ya kupewa hati kwa maana hili litakuwa ni kosa.**



**Fomu ya Idara Forodha Iliyorahisishwa (fomu ya tamko):** Inatumika kutoa tamko la taarifa ya bidhaa zinazoonekana kwenye orodha ya bidhaa zinazostahili kushughulikiwa kwa Mfumo wa Biashara Uliorahisishwa. Unaweza kuipata hati hii katika kituo cha mpakani.



**Hati za Kusafiria:** Kuwa na nyaraka halali ni muhimu ili kukamilisha taratibu za uhamiaji na kuingia nchi jirani. Hii inaweza kuwa hati ya kusafiria, kitambulisho chako cha taifa, au hati yako ya kuvuka mpaka pale ambapo utaratibu wa hati za mpakani unafanya kazi. Kama unafanya biashara ndani ya mzingo wa kilometa 10 kutoka mpakani hauhitaji hati au waraka wowote.

Nyaraka za ziada ambazo unaweza kutakiwa kuzionyesha hapo mpakani:



**Vibali vya Kuuza nje/Kuingiza:** Hivi vinaweza kuhitajika kwa bidhaa za aina fulani, zikijumuisha kwa mfano mazao ya kilimo au wanyama, ambazo biashara zake zimezuwa au kudhibitiwa. Taarifa za bidhaa hizi zinapaswa zitolewe kwa mamlaka yenye ustadi mpakani, ambayo itatoa leseni inayofaa ya kuuza nje/kuingiza bidhaa.



**Vyeti vya Usalama wa Chakula, Wanyama na Mimea (SPS):** Hivi vinaweza kuhitajika kuhakikisha kuwa bidhaa zinakubaliana na kanuni zinazohusiana na usalama wa chakula, na taratibu za afya za wanyama na binadamu. Taarifa za bidhaa lazima zitolewe kwa mamlaka yenye uweledi (kama Wizara ya Kilimo (KEPHIS), Idara ya Huduma za Mifugo, Huduma za Afya Bandarini, Bodi ya kudhibiti Wadudu Waharibifu, Mamlaka ya Mionzi ya Nyuklia.

- Nchi wanachama wa EAC wanaweza kukataza uingizaji wa bidhaa Fulani ili kuwalinda wanyama, mimea, binadamu na usalama wa afya. Ni jambo la muhimu kujua ni bidhaa gani zilizopigwa marufuku kabla ya kusafirisha nje au kuingiza nchini. Kupata orodha kamili ya bidhaa zilizopigwa marufuku, temblea mamlaka za mapato ambako bidhaa zitaingizwa na kuuzwa.
- Bidhaa ambazo hazitakidhi vigezo vya ubora zitataifishwa toka kwa mfanyabiashara.
- Jumuhiya ya EAC imeleta pamoja viwango vya ubora vya bidhaa 366. Zaidi ya hilo, nchi wanachama wa EAC wanatakiwa kuzitambua au kuzikubali alama za ubora kutoka katika nchi wanachama wengine wa EAC. Pale mfanyabiashara anapopeleka nje au kuingiza bidhaa zenye alama ya ubora toka Shirika la Viwango la nchi yake, atakuwa huru kufanya hivyo pasipo bidhaa hizo kupitia tena upimwaji wa viwango vya ubora.

## JINSI YA KUTUMIA MFUMO WA BIASHARA ULIORAHISISHWA WA COMESA

Mfumo wa Biashara Uliorahisishwa (STR) ni utaratibu ulioanzishwa katika eneo la COMESA (Soko la Pamoja la Nchi za Mashariki na Kusini mwa Afrika) ili kuwawezesha wafanya biashara wadogo kufanya biashara na nchi nyingine za COMESA.

➤ **SAngalizo: Siyo wanachama wote wa COMESA wanaotumia mfumo wa COMESA wa STR.<sup>8</sup>**

➤ Unaweza kutumia mfumo wa STR wa COMESA kama una vigezo hivi:

1. Unauza nje au kuingiza bidhaa ambazo thamani yake ni chini ya \$2000.
2. Bidhaa zako ziko kwenye Orodha ya bidhaa stahili ya Pamoja katika STR. Unaweza kuomba Orodha hii toka kwa maofisa forodha kama haijabandikwa katika ubao wa matangazo hapo mpakani.

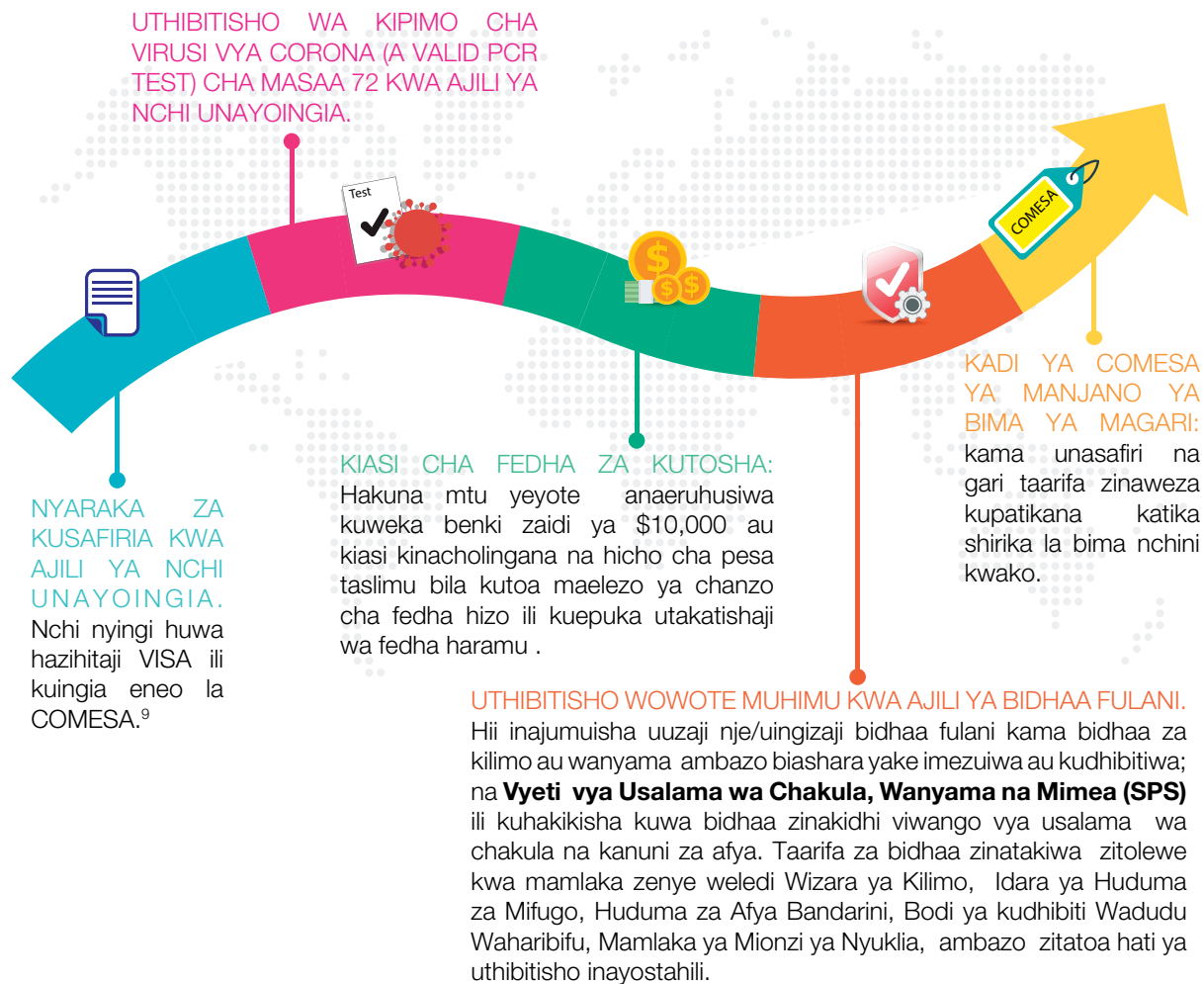
Mfumo wa STR wa COMESA hauhitaji bidhaa kutimiza kanuni ya chanzo endapo ziko kwenye orodha ya pamoja iliyokubaliwa kati ya nchi mbili wanachama.

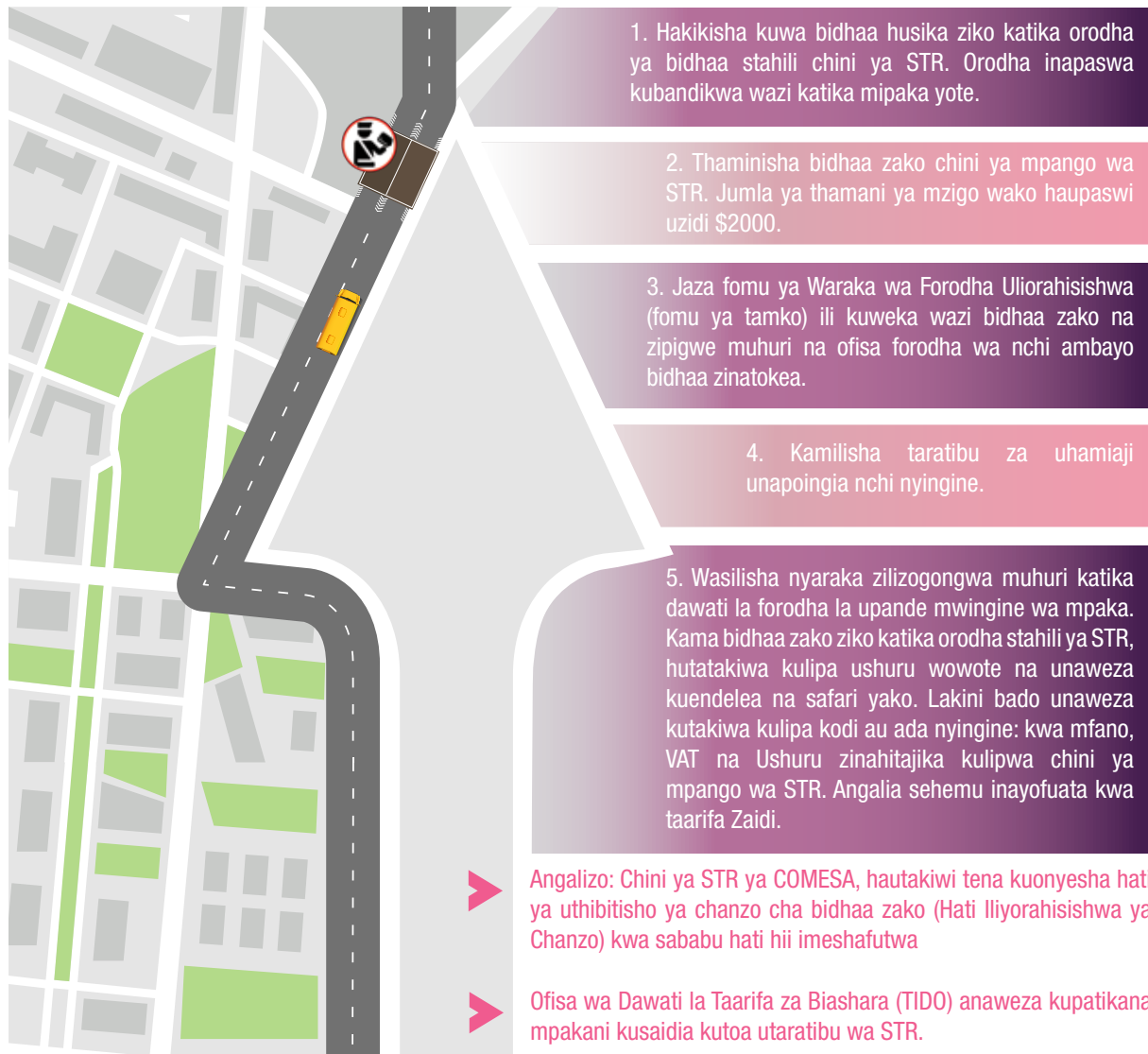
▷ Kama bidhaa zako hazimo katika orodha ya pamoja ya bidhaa stahili katika mfumo wa STR:

- Haziwezi kufaidika na stahili za STR;
- Kama bidhaa zinastahili upendeleo (kutolipa ushuru au ushuru pungufu) unahitaji kupata hati ya chanzo kabla hujasafiri kwenda mpakani;
- Ushuru unaweza kulipwa endapo bidhaa husika zimezalishwa katika nchi isiyo ndani ya COMESA.

## MFUMO WA BIASHARA ULIORAHISISHWA WA COMESA HATUA

### KABLA HUJASAFIRI KWENDA MPAKANI, HAKIKISHA UNA VITU VIFUATIAVYO:



**MARA UFIKAPO MPAKANI FUATA HATUA HIZI:**

## *Ushuru ni nini? Je, Kodi ni nini? Je, kuna ada nyingine zozote ambazo unapaswa kulipa?*

**Ushuru au Ushuru wa Forodha** ni kodi zilizowekwa na Serikali juu ya bidhaa zinazolingizwa katika nchi husika. Hizi kodi zinapaswa kulipwa kwa mamlaka ya forodha ya nchi inayoingiza bidhaa husika.

Kumbuka kuwa, kama unafanya biashara chini STR:

- Hautalipa ushuru wowote wa forodha
- Angalizo: Chini ya STR ya COMESA, hautakiwi tena kuonyesha hati ya uthibitisho ya chanzo cha bidhaa zako (Hati Iliyorahisishwa ya Chanzo) kwa sababu hati hii imeshafutwa.

Ushuru wa forodha haupaswi kukanganywa na kodi

nyingine. Kwa mfano, STR haina msamaha kwa mfanyabiashara kutolipa kodi nyingine kama:

- **Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT)**, aina ya kodi ya mlaji inayotozwa juu ya bidhaa nyingi wakati thamani inapoongezwa. Inapostahili, VAT inapaswa kulipwa katika nchi ambako bidhaa itauzwa.
- **Ushuru**, unayotozwa juu ya bidhaa kama vileo, tumbaku, petroli, vipodozi, vinyaji baridi n.k. Inapostahili, Ushuru unapaswa kulipwa katika nchi ambako bidhaa itauzwa.
- **Ada za Usimamizi**, inatozwa kwa ajili ya utaratibu fulani kama kupatiwa Hati ya Uthibitisho ya **Usalama wa Chakula, Wanyama na Mimea (SPS)** au kwa ajili ya kuingiza muamala kwenye Mfumo Laini wa Data za Forodha (ASYCUDA). Ada ya ASYCUDA ni \$0.80

## **Orodha kaguzi ya nyaraka unazohitaji ili kufanya biashara palipa ushuru chini ya mpango wa STR.**



**Fomu ya Forodha Iliyorahisishwa (fomu ya tamko):** Inatumika kutoa tamko la taarifa ya bidhaa zinazoonekana kwenye orodha ya bidhaa zinazostahili kushughulikiwa chini ya Mfumo wa Biashara Uliyorahisishwa. Unaweza kuipata hati hii katika kituo cha mpakani.



**Hati za Kusafiria:** Kuwa na nyaraka halali ni muhimu ili kukamilisha taratibu za uhamiaji na kuingia nchi jirani. Hii inaweza kuwa hati ya kusafiria, kitambulisho chako cha taifa, au hati yako ya kuvuka mpaka pale ambapo utaratibu wa hati za mpakani unafanya kazi. Tafadhali wasiliana na Mamlaka ya Uhamiaji.

Nyaraka za nyongeza ambazo unaweza kuhitaji kuzionesha mpakani:



**Vibali vya Kuuza nje/Kuingiza:** Hivi vinaweza kuhitajika kwa bidhaa za aina fulani, zikijumuisha kwa mfano mazao ya kilimo au wanyama, ambazo biashara zake zimezuwa au kudhibitiwa. Taarifa za bidhaa hizi zinapaswa zitolewe kwa mamlaka yenye ustadi mpakani, ambayo itatoa leseni inayostahili ya kuuza nje/kuingiza bidhaa.



**Vyeti vya Usalama wa Chakula, Wanyama na Mimea (SPS):** Hivi vinaweza kuhitajika kuhakikisha kuwa bidhaa zinakubaliana na kanuni zinazohusiana na usalama wa chakula, na taratibu za afya za wanayama na binadamu. Taarifa za bidhaa lazima zitolewe kwa mamlaka yenye ustadi hapo mpakani (kama Wizara ya Kilimo au Shirika la Viwango), ambayo itatoa hati ya uthibitisho inayofaa inayothibitisha kukubaliana na taratibu zilizowekwa na SPS.



**Kadi ya COMESA ya Manjano ya Bima ya magari:** kama unasafiri na gari taarifa zinaweza kupatikana katika shirika la bima nchini kwako.

## NOTES

- <sup>1</sup> Brenton P. et al (2014). Improving behaviour at borders to promote trade formalization: The Charter for Cross-border Traders. Available at: <https://bit.ly/2TDkCOC>
- <sup>2</sup> World bank (2012). basic rights and obligations for traders and border officials. Available at: <https://bit.ly/2H0uLne>
- <sup>3</sup> Department of Immigration, Kenya, Available at <https://www.immigration.go.ke/>. Or the EAC website - <https://www.eac.int/travelling-within-the-eac>
- <sup>4</sup> EAC Rules and Regulations on short term/temporary supply or provision of services, movement of persons/people and workers. Available at <http://meac.go.ke/wp-content/uploads/2018/02/EAC-Book-3.pdf>
- <sup>5</sup> The East African Community Customs Union (Rules of origin) (2015). Available at: <https://bit.ly/2AFSBPs>
- <sup>6</sup> Vitambulisho vya Taifa vinatambulika pia kama hati za kusafiri na Kenya, Rwanda na Uganda na zinaweza kutumika unaposafiri kati ya nchi 3 washirika.
- <sup>7</sup> Tovuti ya Jumuiya ya Afrika Mashariki: <https://bit.ly/2FhP2Tt>
- <sup>8</sup> Nchi za COMESA zinazotumia mfumo wa STR ni pamoja na Burundi, Kenya, Malawi, Rwanda, Uganda, Zambia and Zimbabwe.
- <sup>9</sup> Nchi kama Kenya, Madagascar, Malawi, Mauritius, Rwanda, Eswatini, Seychelles, Uganda, Zambia, and Zimbabwe kwa kiasi kikubwa zinatekeleza Itifaki ya VISA; kwa kuwezesha kupata visa ya siku tisini na kupata visa mara unapowasili angalau katika nusu ya nchi wanachama wa COMESA. Mauritius, Rwanda, Seychelles zimeondoa kabisa takwa la kuwa na visa kwa raia wote wa COMESA.



